

Nəcəf bəy Vəzirov adına Lənkeran Dövlət Dram Teatrında iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, qvardiya general-mayoru Həzi Aslanovun anadan olmasının 105 illiyinə həsr olunmuş tədbir keçirildi.

Yaddaş 13

Mədəniyyət • 28. 1. 2015 • www.medeniyyet.az

Yox, o birini qısa ifadə edə bilmədim. Çünki haqqında bəhs etdiyim bu böyük Azərbaycan simasının ədəbi sonsuzluğa işləyən işlərini, xidmətlərini, milli-mənəvi kredosunun, fədakarlıq fəlsəfəsini kulturoloji, sosioloji, maarif-metodoloji kimi terminlər tam ehtiva etmir. Bu sima - elə onun yaşadığı dövrdəki xalq talei, millət görüvi, çox sahədə görkəmi, illərlə gələnlərimizlə ilgilil bir məsələdə isə olduqca əzəmətli Firudin bəy Köçərli!

Bəs, qədir-qiyət həllini hələ də qədərinə tapmamış həmin məsələ nədən ibarət? Bütün şüurlu ömrünü maarif, pedaqogika, ədəbiyyat, ədəbiyyatşünaslıq, publisistika və s. bu kimi universal-ümumxəliq irs sahibi olan bu milli azmanın ümummaarif və mədəniyyət tələyimizdə müstəsna rol oynamaq məşhur Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Gürcüstandan Vətənimizə gətirməsi!..

Bəli, evində qəlbə fərahər saçan uşaq səsinə, "ata!" çağırısından məhrum bir sonsuzluq yaşayan bu insan, məmləkətinin say-seçmə övladlarına maarifçilik Dədəliyi etməklə, əbədi bir milli dəyər sonsuzluğuna bünövrə atmış oldu...

O belə-belə müqəddəs işlər görməkdə, qatı daşnıqlığını gizlədib XI Qızıl ordu sıralarına soxularaq "ən vəfali bolşevik" donuna girmiş erməni Liberman(lar)ı qoşulan H.Sultanov(lar) isə Gəncədən kilometrlerle uzaqda maarifçiliklə məşğul olan Qazax Müəllimlər Seminariyasının direktoru işləyən bu mələksimli kişini yuxarılara "Gəncə üsyanının əsas təşkilatçısı" kimi protokollaşdırmaqda...

1920-ci il iyunun 4-də tərtib olunan (və o dövrlərdə sayı-hesabı bilinməyən) həmin protokolda bu xalqın qatı yadelli yağısı ilə yerli lakeyi birləşərək -

Yayırdılar:

"Mən, iyrimcinci diviziyanın Xüsusi şöbəsinin hərbi müstənticiyi bu gün Firudin bəy Köçərliksinin əksinqıləbəci kimi itihamməsi üzrə işinə baxaraq və Qazax İnkilab Komitəsinin ona verdiyi xasiyyətnaməni nəzərə alaraq bildirirəm ki, müttəhim Köçərliksi özünü hakimiyyətindən (!? - red.) və böyük səlahiyyətdən istifadə edərək zəhmətkeş xalqa zorakılıq göstərmişdir. Köçərliksi Qazaxda millətçilik ehtisarlarını qızırdırmiş, nəticədə qonşu millətlər arasında toqquşmalar baş vermişdir. Onun verdiyi izahət heç də inandırıcı deyildir... Müttəhim Köçərliksinin şahidlikini dindirilməsi haqqında ərizəsini nəticəsiz qoymaq (rədd et-

İki sonsuzluq...

Hər ikisi bir tələdə: biri bio-genealoji, o biri...

mək) lazımdır. Onun gələcəkdə azadlıqda qalması Qazax qəzasında əksinqıləbi hərəkatın baş verməsinə, fəhle və kendillərin günahsız olaraq qanlarının tökülməsinə səbəb ola bilər.

Qərara alınır: müttəhim Köçərliksi gələnlərin.

Təsdiq edirəm: 7 Nəli Xüsusi bölmənin rəisi Liberman.

Təsdiq edirəm: Fövqəladə komissar H.Sultanov".

Həmin tarixəni təkrar qeyd edək: "4 iyun 1920-ci il, Gəncə..."

Deməli, bolşeviklər (hər yerdə olduğu kimi) bu xalqın daha fəal düşünən beyinlərini, bəyandar dillərini, ziyalı orduunu yetişdirən aydınlarını öz hakimiyyətlərini siyasi "izdivac gərdəyi"ndəyə boğurmuşlar ki, yaxın gələcəkdəki total repressiya maşınları maneəsiz hərəkət etsin.

O maneələrdən biri də - milli tələyimizə azman maarif xadimi, universal mədəniyyət mücahidi təmsalında doğulmuş Firudin bəy Köçərliydi ki, bir neçə abzas da -

Bioloji doğuluş-oluşundan...

1863-cü ildə Şuşada doğulmuş, oradakı beş-on erməni-rus uşağının "benefis"inə açılmış "rus şkolası"nda oxumuş, 1878-ci ildə məşhur "tələbəaxtaran" Aleksey Çernyayevskinin bu şəhərə gəlib onu da seçməsi ilə Qori Müəllimlər Seminariyasına yollanmış və qısa sürəli ayrılıqları, habelə bəzi "xırda-para" teçridolunmaları istisna edilməklə, bütün ömrünü bu məktəbin qərbiyədəki və doğma yurdumuzdakı dönmə-dövrəsinə həsr və fəda etmişdir. Həmin istisnalar isə onun 1885-ci ildə (22 yaşında) qədim yurdumuz İrəvana gəlməsi, növbəti il "Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah" komediyasının - bütün şəhərdə hadisəyə çevrilən tamaşasının təşkil etməsi, daha sonra "Vətən dili" dərsliyinin birinci hissəsinin yenidən işlənməsində əvəzsiz xidmətləri kimi məsələlərdən ibarət. 1910-cu ildə o, Qori müəllimlər seminariyasında Azərbaycan şöbəsinin təlimatçısı təyin edilir, burada qəriblik və qəribəliklərə alışmaqda çətinliklər çəkən azərbaycanlı müdavimləre psixoloji, maddi-mənəvi cəhətdən həyan olur.

Və nəhayət, yazının girişində toxunduğum kimi, 1918-ci ilin yazında... milli alınmıza yazılan bir işə qol qoyur: həmin seminariyanın mükəlləfiyyətini bir vaqona yükləyərək Azərbaycana doğru tarixi yol başlayır...

...Bu böyük yolda o özü fizikan ikicə il olsa da, mənən hələ də səfərdədir...

...O vaxtların böyük ürək sahibi, millət düşüncəli, xalq səxavətli - qazaxlı Məşədil İbrahimin on yeddi otaqlı mülkündə bünövrə edilən o seminariyanı bitirənlər onun arzu və əməllərini, amal və duyğularını bu gün də yaşadır və biri-birinə ötürülən bu mənəvi miras əbədi olaraq da yaşayacaq. Nədən ki, belə yollar heç bir mənzil-məsafədə kəsilmir, bitmir. Nə olsun ki, o yolum bazisi olan o məktəb bütün əşyaları və zəngin kitabxanası ilə birgə Qazax rayon NKVD-si Xoren Qriqoyun yoldaşın "erqu-eres" kəlməsi ilə yandırılıb kül edilmişdir?!

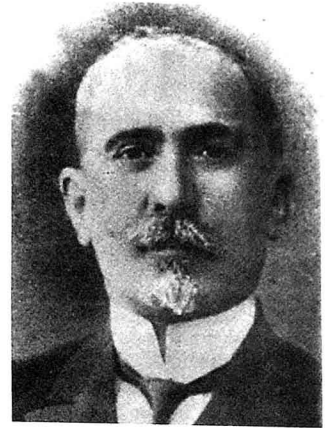
Bir-iki kəlmə də özümüzünkülərdən:

"Seminariya yüklü" qatarın qabağını (Poylu stansiyasına çatə-çatda) kəsən gürcü atıllarının qəzəbli qara-qışqırığını, yüksək çinli zabitin "bu saat vaqonun açın və Gürcüstana qaytarın!" əmrini eşidən stansiya rəisi onları sakitləşdirdikdən sonra, çıxılmaz vəziyyətdə qalmış F.Köçərliyin qulağına əyilib deyir: "Firudin bəy, heç narahət olmayın. Mən özüm hər şeyi həll edəcəm. Siz mənə təniməsanız da, mən cənabınızın necə böyük millət xadimi olduğunuzu bilərəm..."

Böyük şairimiz S.Vurğunun nənesi Aşa arvad balaca Səmədin seminariyaya qəbulundan sonra deyir: "Ay Firuddin qağda, indiyəncə elə bildirdim bu anadan yetimi bir tərəfə çıxara bilməyəcəyik. Səni ki gördüm, sən ki bu tiffili sorğu-suvəl eliyif belə qiymətəndəndir, day dərdim başından da düşdü, huşumnan da..."

Həmin seminariyanı bitirmiş şair Osman Sarıvəlli: "Firudin bəy bizə yuxarı siniflərdə dərs deyəcəkdə. Teəssüf ki, qiymət olmadı, 20-ci ildə güllələndi. Onun seminariyası bizə təkcə bilik, məlumat yox, əsl həyat dərsi, tükənməz yaradıcılıq eşqi verdi".

On yeddi otaqlı mülkünü seminariyaya verib, böyük ailəsilə Kosalar kəndindəki sa-

da evə köçən Məşədil İbrahimdən soruşanda ki, bu nə "əliaçlılıq"dı etdin, cavabında deyir: "Mən Firudin bəyin məktəbinə bina verdim, bu məktəb isə bu millətin binəsini qoyacaq!"

Görkəmli yazıçı və alim Mir Cəlal Firudin bəy haqqında genişləndirilmiş, dərin məzmunlu bir yazısını aşağıdakı sözlərlə bitirir: "Bir institutun görə bilmədiyi işi Firudin bəy Köçərli təkbaşına görmüşdür".

...Bir neçə kəlmə də öz dilindən

1910-cu il. Axsamçağı. Qorinin soyuq-sazaqlı qış axşamlarından biri. Dərsdən evə qayıdan Firudin bəy xanımını aliqoyunda görür. Hər gəlişində, görüş-qonuşunda məşhur Vekilovlardan olan bu əsilli-nəsilili xanım ilə yüksək əyərli zarafatlar edən Firudin bəy təşvişlə soruşur:

- Noolub, Badisəba, bu nə qəm? Olmaya Şuşadan, ya Qazaxdan bəd xəbər var? Badisəba xanım kədərlə bir köks ötürür:

- Eh, ay Firudin... Xəbər uzaqlardan deyil, budu bundandı, - deyib, ürəyini nişan verir. - Bu qəder ömrü sürdükdü, Tanrı bizə bir övlad da vermədi ki, nişanəmiz qalsın...

Firudin bəy də öncə bir ürək dolusu köks ötürür, amma dərhal da güllümsünüb, xanımını bu təbii hissələr sıxıntısından çıxarmağa çalışır:

- Fikirləmə, Badim! Bu seminariyada oxumuş, oxuyan və oxuyası azərbaycanlı balalar bizim də balalarımızdır. Bizə kimi unutsa da, onlar yaddan çıxarmazlar. Bu, mənəm yəqinimdir. Necə ki indi görüb-əşdidik, gələcəkdə isə ruhumuzla duyarlıq...

Tahir Əhmədialı